

DOROTA SIENKIEWICZ-PADEREWSKA

Katedra Agronomii, Zakład Łąkarstwa,
Szkola Główna Gospodarstwa Wiejskiego,
02-776 Warszawa, ul. Nowoursynowska 159
e-mail: d.paderewska@omega.sggw.waw.pl

Nowe stanowisko brzozy niskiej *Betula humilis* Schrank na Nizinie Południowopodlaskiej

Brzoza niska należy do rodziny brzozowatych *Betulaceae*. Jest jednym z trzech gatunków z rodzaju brzoza *Betula* podlegających ochronie gatunkowej w Polsce. Została objęta ścisłą ochroną gatunkową w 1983 r. (Rozporządzenie 1983), choć już wcześniej zwracano uwagę na potrzebę ochrony tego taksonu (Walaś 1973). Niestety brzoza niska ustępuje z zajmowanych stanowisk i w najnowszym wydaniu *Polskiej Czerwonej Księgi Roślin* (Załoski i in. 2001) ma już status gatunku zagrożonego wymarciem (EN).

Brzoza niska należy do elementu holarktycznego, podelementu eurosyberyjskiego. W Polsce jest reliktem późnoglacialnym i osiąga południowo-zachodnią granicę swojego zasięgu (Załoski i in. 2001). Najwięcej stanowisk znajduje na Podlasiu i Lubelszczyźnie oraz na Pojezierzu Mazurskim i Pomorzu Zachodnim. Nieliczne odnotowano również na Mazowszu, na Ziemi Lubuskiej i w Małopolsce (Zajac A., Zajac M. 2001).

Opisywane stanowisko znajduje się w obrębie Niziny Południowopodlaskiej, w mezoregionie Równina Łukowska (Kondracki 2002). Zostało odnalezione w 1999 r. przez Agatę Głacką, wówczas studentkę Akademii Podlaskiej w Siedlcach. Udało się je potwierdzić w lipcu 2004 r.; w niezmiennym sta-

Ryc. 1. Brzoza niska *Betula humilis* na stanowisku w okolicy Romanowa. – *Betula humilis* at the new locality in the vicinity of the Romanów village (SE Poland; GD21 square of ATPOL grid). Photo Dorota Sienkiewicz-Paderewska.

nie obserwowano je w latach 2005 i 2006. Jest ono położone w otulinie Parku Krajobrazowego „Podlaski Przełom Bugu”, 1 km na północny wschód od wsi Romanów, w kwadracie ATPOL GD21, w starorzeczu rzeki Czyżówki, stanowiącej jeden z lewobrzeżnych dopływów Bugu. Brzoza niska reprezentowana jest tu przez kilkanaście osobników skupionych w kilka kęp, zajmujących łącznie ok. 60 m². Największa kępa pokrywa powierzchnię ok. 40 m². Krzewy osiągają wysokość 60-180 cm. Są w dobrej kondycji i kwitną i owocują (ryc. 1). W ich bezpośrednim sąsiedztwie stwierdzono występowanie innych gatunków roślin objętych ścisłą, bądź częściową ochroną gatunkową. Były to: goździk pyszny *Dianthus superbus*, kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine* i porzeczka czarna *Ribes nigrum*. Brzoza niska jest gatunkiem charakterystycznym niskich zarośli *Betulo-Salicetum repentis*. W omawianej fitocenozie występuje drugi gatunek charakterystyczny tego zespołu – wierzba rokita *Salix repens* subsp. *rosmarinifolia*. Są też inni przedstawiciele kla-

sy *Alnetea glutinosae*: wierzba pięciopręcikowa *Salix pentandra* L., wierzba szara *Salix cinerea* oraz, wymieniana już, porzeczek czarna. Ich liczne występowanie świadczy o postępującej sukcesji wtórnej. Okoliczne tereny to głównie zatorfione łąki, poprzecinane siecią starych, zarośniętych, niekiedy prawie niewidocznych rowów melioracyjnych, oraz torfowiska. Tworzą one mozaikę zbiorowisk roślinnych, głównie z klas *Phragmitetea*, *Molinio-Arrhenatheretea* i *Scheuchzerio-Caricetea*.

Odnotowane stanowisko leży na terenie stanowiącym własność prywatną i nie jest objęte żadną formą ochrony prawnej. Graniczy z łąkami użytkowanymi w sposób bardzo zróżnicowany, co jest wynikiem znacznego rozdrobnienia gruntów na badanym obszarze. Są to najczęściej łąki dwukośne, rzadziej jednokośne. Na niektórych z nich zaprzestano gospodarowania lub są koszone sporadycznie, raz na kilka lat. Wielu właścicieli wczesną wiosną wypala resztki wyschniętej runi. Największym zagrożeniem dla brzozy niskiej na tym obszarze może okazać się zaprzestanie gospodarki łąkarskiej, gdyż jest to gatunek światłolubny, który wymaga ochrony czynnej (Załuski i in. 2001, Fałkowski 2002). Pewną nadzieję na podtrzymywanie ekstensywnego użytkowania położonych w tym rejonie gruntów można wiązać z dużym zainteresowaniem okolicznych rolników programami rolno-środowiskowymi (Duklewski 2006). To ważne, bo stanowisko brzozy niskiej w okolicach Romanowa jest fragmentem większego i cennego pod względem florystycznym kompleksu łąk i torfowisk, i zasługuje na szczególną uwagę i ochronę w formie użytku ekologicznego.

SUMMARY

A new locality of *Betula humilis* Schrank on the Nizina Południowopodlaska Lowland (SE Poland)

Betula humilis is an endangered (EN category) relic species under strict legal protection in Poland. Its Polish localities lie on the

southwestern edge of its distribution area. The species is threatened mainly by drainage of bogs and secondary succession which starts when traditional practices of meadow management are ceased. New locality of *B. humilis* was found in peat meadows in the vicinity of the Romanów village (ATPOL GD21) in 1999. About a dozen individuals of *B. humilis* occupy the area of 60 m² there. Additionally, other protected species, i.e. *Dianthus superbus*, *Epipactis helleborine* and *Ribes nigrum* were found in that place. This locality needs active protection to prevent shading which may result from succession towards scrub and woodland communities.

PIŚMIENNICTWO

- Duklewski W. 2006. *Praktyczna realizacja programów rolno-środowiskowych na Południowym Podlasiu*. W: Myka-Raduj A., Szymański J. (red.). *Programy rolno-środowiskowe – założenia, realizacja, perspektywy*, Materiały Ogólnopolskiej Konferencji *Programy rolno-środowiskowe-założenia, realizacja, perspektywy*. Poleski Park Narodowy, Urszulin, 11-13 października 2006 r.: 123-138.
- Falkowski M. 2002. *Brzoza niska Betula humilis Schrank na Wysoczyźnie Siedleckiej*. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 58 (1): 109-114.
- Kondracki J. 2002. *Geografia regionalna Polski*. PWN, Warszawa.
- Rozporządzenie 1983. *Rozporządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 30 kwietnia 1983 r. w sprawie wprowadzenia gatunkowej ochrony roślin*. Dz.U. nr 27, poz. 134.
- Walas J. 1973. *Atlas roślin chronionych*. LOP, Warszawa.
- Zajac A., Zajac M. (red.). 2001. *Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych chronionych w Polsce. Distribution Atlas of Vascular Plants In Poland*. Inst. Bot. UJ, Kraków: 13, 67.
- Załuski T., Pisarek W., Kucharczyk M., Kamińska A.M. 2001. *Betula humilis Schrank. Brzoza niska*. W: Kaźmierczakowa R., Zarzycki K. (red.) *Polska Czerwona Księga Roślin. Paprotniki i rośliny kwiatowe*. Inst. Bot. PAN, Inst. Ochr. Przyr. PAN, Kraków: 79-81.